

ผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพ
ของชาวไร่อ้อย กรณีศึกษาหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย
The Impact of Sugarcane Burning Measures on Sugarcane Farmers and their Livelihoods
Adjustment in Tha Sawan Village Tha SaWan Sub-District Nduang District Loei Province.

ศิริพร เนธิบุตร¹ และณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์²

Siriporn Nethibutr¹ and Nattakant Akarapongpisak²

¹นักศึกษา ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²อาจารย์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹Master Student of Political Science Mahasarakham University

²Lecturer from the College of Politics and Governance Mahasarakham University

Corresponding AuthorEmail: 62011380007@msu.ac.th

Received: 31 May 2021

Revised: 20 July 2021

Accepted: 23 July 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย และ 2. เพื่อศึกษาการปรับตัว ในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนครัวเรือนชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย จำนวน 76 คน ที่มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ และมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบโดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าสถิติค่าเอฟ (F-test) และนำข้อมูลที่รวบรวมได้จาก แบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) และ 2) การปรับตัวในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย พบว่า ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม จากการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยให้สอดคล้องกับมาตรการรัฐสู่ปัจจัยที่เพิ่มสูงทางต้นทุนและก่อหนี้สินครัวเรือน ประกอบกับนโยบายไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกร อนึ่ง โรงงานน้ำตาลยังมีการรับซื้ออ้อยไฟไหม้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่มีมาตรการควบคุมการควบคุมของรัฐ จึงเป็นผลให้ชาวไร่อ้อยยังใช้วิธีตัดอ้อยไฟไหม้อยู่ แต่การออกมาตรการดังกล่าวมีส่วนให้ชาวไร่อ้อยหันมาปรับตัวต่อการขาดแคลนแรงงาน โดยการแปลงอ้อย ลดพื้นที่การปลูกอ้อย ปลูกพืชและอาชีพอื่นเสริม เพื่อให้สามารถดำรงชีพกับการทำไร่อ้อยได้ต่อไป

คำสำคัญ: ผลกระทบ, มาตรการ, การปรับตัว, ชาวไร่อ้อย

Abstract

The purposes of this study were 1. To analyze how the measures to reduce the burning of sugarcane that affect the livelihoods of sugarcane farmers Tha Sawan Village Tha Sawan Sub-district, Na Duang District Loei Province and 2. To adjust the way of life of sugarcane farmers in Tha Sawan Village Tha Sawan Subdistrict, Na Duang District Loei Province, is a combination of qualitative and quantitative research. The sample group was

representatives of the sugar cane farming households. Tha Sawan Village Tha Sawan Sub-district Na Duang District Loei Province, a total of 76 people came from the calculation of the sample size using the Taro Yamane formula and the research tools were questionnaires, interview forms. The data collected from the questionnaire were analyzed using statistical statistics Descriptive consists of percentage, mean, standard deviation. and compared by t-test and F-test, and the data collected from interview form for content analysis The results showed that 1) Analysis of measures to reduce sugarcane burning and the adjustment of livelihoods of sugarcane farmers Tha Sawan Village Tha Sawan Sub-district Na Duang District Loei Province, overall were at a moderate level ($\bar{x} = 3.08$) and 2) the adjustment in the way of living of sugar cane farmers in Tha Sawan Village. Tha Sawan Subdistrict Na Duang District Loei Province found that it affects the economy and society. from changing the way of living of sugarcane farmers in accordance with government measures to factors that increase costs and incur household debt In addition, the policy does not respond to the needs of farmers. In addition, the sugar factory still buys fire cane. However, government officials are not strictly under the control of the state. As a result, sugarcane farmers are still using the method of cutting fire cane. But the adoption of such measures has contributed to sugarcane farmers adapting to the labor shortage. by modifying sugarcane reduce the area of sugarcane planting Cultivation of crops and other occupations to be able to continue living with sugarcane farming.

Keywords: Effect, Measure, Adaptation, Sugar Cane Farmer

บทนำ

จากการเพิ่มจำนวนไร่อ้อยที่เสมือนเป็นการเพิ่มปริมาณมลพิษทางอากาศด้วยเช่นกัน นำไปสู่การออกข้อบังคับทางมาตรการรัฐเพื่อลดปัญหาการเผาอ้อยอย่างเช่นในปีที่ผ่านมา มีการออกมาตรการ ได้แก่ การกำหนดนโยบายลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ ให้เหลือร้อยละ 20 ปริมาณอ้อยสดร้อยละ 80 ของปริมาณอ้อยเข้าหีบทั้งหมดของปี 2563/64 ทั้งนี้หากชาวไร่อ้อยเผาอ้อยอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 220 วรรคแรก ที่ระบุว่าผู้ใดกระทำให้เกิดเพลิงไหม้แก่วัตถุใด ๆ แม้เป็นของตนเอง จนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท หรือมีความผิดตามมาตรา 25 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่ระบุว่ากระทำความผิดใด ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เหม่า เถ้า หรือกรณีอื่นใด จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นถือว่าร้ายกาจต้องได้รับโทษทางกฎหมาย การออกมาตรการของภาครัฐดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการควบคุมให้เกษตรกรดำเนินการตามแบบแผนที่กำหนดมา และต้องปฏิบัติตามอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้เกิดข้อสันนิษฐานเชิงผลกระทบในการดำรงชีพของเกษตรกร เนื่องจากการเก็บเกี่ยวอ้อยในปัจจุบัน เกษตรกรชาวไร่อ้อยนิยมการตัดอ้อยไฟไหม้ กล่าวคือ ใช้วิธีการเผาอ้อยก่อนทำให้ไม่ต้องอาศัยแรงงานมากในการตัดอ้อย เนื่องจากปัญหาเรื่องการขาดแคลนแรงงานในช่วงเวลาปิดหีบหรือต้องจ้างแรงงานด้วยค่าแรงสูงและเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเก็บเกี่ยว อนึ่ง แรงงานในพื้นที่เองก็นิยมเลือกตัดอ้อยเลือกตัดอ้อยไฟไหม้มากกว่าตัดอ้อยสด จึงเท่ากับเป็นการซ้ำเติมปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้ เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีเก็บเกี่ยวแทนแรงงานหาเงินทุนปรับพื้นที่ เนื่องด้วยเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพียงแปลงเล็ก ๆ หลาย ๆ แปลง ซึ่งรถตัดขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ ตลอดจน การใช้รถตัดขนาดใหญ่ทำให้ดินแน่นต่ออ้อยตาย ในขณะที่เดียวกันชาวไร่อ้อยก็ไม่มีเงินทุนที่จะไปซื้อรถตัดอ้อยที่มีราคาสูง จะเห็นได้ว่าการออกมาตรการนั้น

ขัดแย้งกับสถานการณ์ที่จะเป็นไปได้ในพื้นที่ ทั้งนี้หากพิจารณาภาระที่เกษตรกรแบกรับการปลูกอ้อยจากปีการผลิต 2562/63 จะเห็นว่าเกษตรกรประสบกับปัญหาด้านทุนสูง กล่าวคือมีต้นทุนในการปลูกอ้อย 1,100 บาทต่อไร่ แต่โรงงานรับซื้อ 750 บาทต่อตัน ยังไม่นับรวมโรงงานน้ำตาลในฐานะเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นการก่อกมลพิษกลับสามารถผลักภาระในการเป็นผู้จ่ายให้กับเกษตรกร อีกทั้งเกษตรกรยังถูกหักเงินจากที่ตัดอ้อยไฟไหม้ไปจ่ายให้แก่เกษตรกรผู้นำอ้อยสดมาขายให้กับโรงงาน และโรงงานน้ำตาลก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะเข้ามาจัดการปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและช่วยเหลือเกษตรกรอย่างจริงจัง การออกมาตรการจูงใจกระทบต่อการดำรงชีพทำให้ต้องจำใจปฏิบัติตามกระบวนการเงื่อนไขของรัฐ และสังคมเกษตรกรไร้อ้อยต้องปรับตัวตามเงื่อนไขเพื่อความอยู่รอดกับมาตรการที่ควบคุมเข้มงวดมากขึ้น

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการออกมาตรการของภาครัฐส่งผลอย่างสำคัญต่อการดำรงชีพของเกษตรกรชาวไร้อ้อย อีกทั้งมาตรการที่ออกมาไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกษตรกรคาดหวัง กล่าว เกษตรกรคาดหวังให้มีการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการเผาอ้อย กลับพบว่าเมื่อมีการบังคับมาตรการลดปริมาณอ้อยไฟไหม้ผลกระทบในเชิงการดำรงชีพหนึ่ง ในส่วนของมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษในระยะยาวของภาครัฐที่มีนโยบายให้เกษตรกรอำเภอสำรวจแปลงโดยร่วมกันหลายพื้นที่ เพื่อการเข้าถึงของรถตัดอ้อยและเตรียมแปลงเป็นรูปเลขาชนิดปรกติกว่าในพื้นที่ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย ยังไม่มีการลงมาสำรวจอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่อย่างรอบด้าน ผู้ทำวิจัยจึงสนใจศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยต่อชาวไร้อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย รวมทั้งการปรับตัวในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร้อ้อยเหล่านั้นเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงมาตรการให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ และรักษาสสมดุลระหว่างการรักษาสภาพแวดล้อมและสุขภาพกับการลดผลกระทบที่มีต่อการดำรงชีพของเกษตรกร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร้อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการปรับตัว ในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร้อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Methods) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

- 1.1 ประชากร ได้แก่ ตัวแทนครัวเรือนชาวไร้อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย จำนวน 95 คน
- 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนครัวเรือนชาวไร้อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย จำนวน 76 คน จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่
- 1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 3 ท่าน ที่ได้จากการเจาะจงตามความเหมาะสมตามความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา ภาษา และสถิติ

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) หนึ่งสื่อเพื่อขอความร่วมมือในการวิจัยโดยแนบกำหนดการนัดหมายที่จะไปสัมภาษณ์พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย และ 2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปโดยถามในประเด็นต่อไปนี้ คือ จำนวนพื้นที่การปลูกอ้อย รายได้ครัวเรือน การเข้าถึงสินเชื่อ วิธีการตัดอ้อย สถานะชาวไร้อ้อย หนี้สินครัวเรือน การเป็นเจ้าของรถ

ตัดอ้อย จำนวนแรงงานตัดอ้อยที่มาของแรงงาน การลงทุนทำอ้อยสดและอ้อยไฟไหม้ การทำไร่อ้อยและอาชีพเสริม และระยะเวลาการทำไร่อ้อย และตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิดมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิธีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย จำนวน 34 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและการใช้แบบสอบถาม 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลในแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการเปรียบเทียบโดยการทดสอบค่าที (t- test) และการทดสอบ ค่าเอฟ (F- test)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิธีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ว่ามาตรการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิธีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า รัฐได้มีการสร้างมาตรการการควบคุมทางกฎหมาย ปฏิบัติตามมาตรการแนวทางแก้ไขปัญหาล้างไฟไหม้เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับเงินที่หักจากค่าอ้อยไฟไหม้ อ้อยยอชยาว และอ้อยที่มีกาบใบ พ.ศ. 2561 โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ไม่ให้เกิดการเผาอ้อยเก็บเกี่ยวด้วยวิธีการเผาอ้อยก่อนตัดส่งเข้าโรงงานน้ำตาล ซึ่งอาจเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และมาตรการขอความร่วมมือด้านการบริหารจัดการเพื่อเป็นต้นแบบการเก็บเกี่ยวและการขนส่งอ้อยให้โรงงาน โดยความร่วมมือจากโรงงานน้ำตาลและชาวไร่อ้อยในฤดูการผลิต ปี 2562/63 เพื่อกำหนดพื้นที่ปลอดการเผาอ้อย เป็นจังหวัด ต้นแบบปลอดการเผาอ้อย ตัดอ้อยสด ร้อยละ 100 ในแต่ละภาค รวม 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดเลย และจังหวัดอุดรธานี การจัดการพื้นที่ลดการเผาอ้อยรอบชุมชนในรัศมี 5 กิโลเมตร และรอบโรงงานน้ำตาลในรัศมี 10 กิโลเมตร และการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดควมรับผิดชอบและอ้อยไฟไหม้ และการวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิธีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ได้แก่ มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มาตรการด้านนโยบาย ($\bar{x} = 3.11$) และมาตรการทางด้านกฎหมาย ($\bar{x} = 3.04$) ตามลำดับ

2. การปรับตัวในเชิงวิธีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย

ผลการวิจัยพบว่า ชาวไร่อ้อยปรับตัวใช้รับมือกับสถานการณ์ที่มีอาจคาดเดาได้จัดการกับความเสี่ยงบนมาตรการรัฐที่อาจจะไม่รับอ้อยไฟไหม้เลย ในความสัมพันธ์ของฐานอำนาจในท้องถิ่นเกิดรัฐในสังคม ในงานวิจัยชิ้นนี้อาจชี้ให้เห็นเหตุผลที่ทำให้การบังคับใช้มาตรการลดการเผาไม่ประสบความสำเร็จตามที่มีความคาดหวัง เนื่องจากในพื้นที่ก็ยังมีมีการเผาเช่นเดิมซึ่งอาจเป็นผลจากการออกนโยบายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ โรงงานน้ำตาลรับซื้ออ้อยไฟไหม้ปริมาณสูง และการที่เจ้าหน้าที่เลือกที่จะไม่บังคับใช้

กฎหมายอย่างเข้มงวด จากสัมพันธภาพเชิงอำนาจในชุมชน ดังนั้น การดำรงชีพของชาวไร่อ้อยให้ยั่งยืนก็ต้องรับมือกับความเปราะบางจากมาตรการลดการเผาอ้อยเพื่อให้เกิดผลกระทบกับตนน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการลดการเผาอ้อยที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ได้แก่ มีผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มาตรการด้านนโยบาย ($\bar{x} = 3.11$) และมาตรการทางด้านกฎหมาย ($\bar{x} = 3.04$) ตามลำดับ

2. เพื่อศึกษาการปรับตัว ในเชิงวิถีการดำรงชีพชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย พบว่า ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม จากการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยให้สอดคล้องกับมาตรการรัฐสู่ปัจจัยที่เพิ่มสูงทางต้นทุนและก่อหนี้สินครัวเรือน ประกอบกับนโยบายตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกร อนึ่ง โรงงานน้ำตาลยังมีการรับซื้ออ้อยไฟไหม้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่มีความเข้มงวดภายใต้การควบคุมของรัฐ จึงเป็นผลให้ชาวไร่อ้อยยังใช้วิธีตัดอ้อยไฟไหม้อยู่ แต่การออกมาตรการดังกล่าวมีส่วนให้ชาวไร่อ้อยหันมาปรับตัวต่อการขาดแคลนแรงงาน โดยการแปลงอ้อย ลดพื้นที่การปลูกอ้อย ปลูกพืชและอาชีพอื่นเสริม เพื่อให้สามารถดำรงชีพกับการทำไร่อ้อยได้ต่อไป

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องผลกระทบจากมาตรการลดการเผาอ้อยและการปรับตัวในเชิงของวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อย หมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน จังหวัดเลย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ จึงได้รับการส่งเสริมให้มีการปลูกอ้อยอย่างมาก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการบริโภคน้ำตาลที่เพิ่มทั้งจากในประเทศ และส่งออกขายในต่างประเทศ ภายใต้นโยบายประชารัฐที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายร่วมกับรัฐในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายด้านการเกษตร อาจส่งผลให้เกษตรกรตกอยู่ภายใต้ระบบเกษตรพันธสัญญามากขึ้น และต้องดำเนินการตามแนวทางของโรงงานน้ำตาลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวคือการกีดกันทางผลประโยชน์ของชาวไร่อ้อยในรูปแบบหนึ่ง ที่โรงงานน้ำตาลรับผลประโยชน์ผูกขาดไว้เฉพาะกับกลุ่มผลประโยชน์ของตนเท่านั้น ภายใต้กระบวนการกลับผลักชาวไร่อ้อยให้ไกลออกไปจากผลประโยชน์ของตน โดยการให้ชาวไร่อ้อยรับผิดชอบต่อมลพิษทางอากาศโดยหักเงินจากอ้อยไฟไหม้ การดำรงชีพของชาวไร่อ้อยจึงไม่ใช่ชนชั้นที่เป็นกลางสำหรับการได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม ทำให้ภาครัฐสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกอ้อยส่งผลให้ประเทศไทยมีจำนวนพื้นที่การปลูกอ้อยเพิ่มสูงมากหากเทียบกับ 10 ปีที่ผ่านมา เมื่อมีการทำอ้อยปริมาณมากส่งผลให้มีการเผาอ้อยสร้างมลพิษทางอากาศ ภาครัฐจึงสร้างมาตรการลดการเผาอ้อยเพื่อควบคุมปริมาณมลพิษที่มาจากเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังตัดอ้อยไฟไหม้ สำหรับการกำหนดนโยบายลดการเผาอ้อยส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อม แต่ก็ส่งผลเสียหลายประการ โดยก่อให้เกิดอากาศที่เป็นฝุ่นละอองสร้างมลพิษสู่ร่างกายมนุษย์ที่สำคัญการเผาอ้อยจะทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสื่อมลงเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของอ้อย ทำให้เสียค่าใช้จ่ายดูแลรักษากำจัดวัชพืชเพิ่มขึ้น แต่การตัดอ้อยไฟไหม้เป็นสิ่งที่ชาวไร่อ้อยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากรวดเร็วกว่าการตัดอ้อยสดมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่า ประกอบกับชาวไร่อ้อยยังไม่มีรถตัดอ้อย จึงทำให้ชาวไร่อ้อยไม่สามารถหลีกเลี่ยงในการตัดอ้อยไฟไหม้ได้สอดคล้องกับการวิจัย (วุฒิพันธุ์ เหลืองวิไล, 2558 น.87) พบว่า ปัญหาที่สำคัญในการ

ทำอ้อย คือ การขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวอ้อยและปัญหาค่าจ้างแรงงานสูง ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันมาใช้วิธีการเผาใบอ้อย ผู้ประกอบการไร่อ้อยมีการจัดหาแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาแทนแรงงานในพื้นที่ เนื่องจากแรงงานในพื้นที่หันไปทำงานอุตสาหกรรมมากขึ้น และแรงงานเดิมที่เคยทำอยู่ด้วยกันเริ่มเข้าสู่แรงงานผู้สูงอายุ โดยผู้ประกอบการมีคนรู้จักในจังหวัดตามพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพาไปหาแรงงานตามหมู่บ้านต่าง ๆ หลังจากที่ได้จัดหาแรงงานมาได้ ผู้ประกอบการจะมีการทำสัญญาและให้เบิกเงินล่วงหน้า ซึ่งเป็นส่วนของค่าแรงไปใช้จ่ายก่อน และยังได้กล่าวถึงสภาพปัญหาแรงงานของผู้ประกอบการไร่อ้อยว่าผู้ประกอบการไร่อ้อยปัจจุบันแรงงานรุ่นใหม่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน งานไร่อ้อยเป็นงานที่หนักแต่ได้ค่าตอบแทนน้อยกว่างานอุตสาหกรรม อีกทั้งแรงงานส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่ผู้สูงอายุมากขึ้นจึงไม่สามารถใช้แรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและแรงงานที่มีส่วนใหญ่ปฏิเสธตัดอ้อยสด แต่ต้องการที่จะตัดอ้อยเผาใบทำให้ผู้ประกอบการตัดสินใจเผาใบอ้อย เพราะการเผาใบอ้อยทำให้ตัดอ้อยได้ง่าย และแรงงานได้ค่าตอบแทนสูงกว่าการตัดอ้อยสด แต่การเผาใบอ้อยก่อนตัดนั้นทำให้ค่าความหวานและคุณภาพลดลงถูกโรงงานหักค่าความหวานของน้ำตาล ในส่วนของการใช้รถตัดอ้อยของโรงงานน้ำตาลซึ่งมีให้เช่าแต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าการใช้แรงงานคน ส่งผลให้กำไรที่เกษตรกรจะได้ลดลง (เชิดชู คงอ่อน และยศ บริสุทธิ์, 2558, น.85) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยวิธีการเผาก่อนตัด ของเกษตรกรอำเภอโนนพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การมีแรงงานจ้างตัดอ้อยที่จำกัด ค่าจ้างแพง และแรงงานที่รับจ้างมีความต้องการมุ่งตัดอ้อยที่เผาแล้วเนื่องจากสามารถตัดได้เร็วและตัดได้ปริมาณมาก ซึ่งทำให้แรงงานได้รับเงินค่าตอบแทนจากการตัดต่อวันจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับอ้อยที่ไม่เผาก่อนตัด อีกทั้งเจ้าของอ้อยเองก็ต้องการให้ตัดอ้อยได้เร็วและตัดได้ปริมาณเช่นเดียวกับแรงงานที่รับจ้างตัดเนื่องจากต้องการนำอ้อยไปขายได้เร็วขึ้นเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนจ้างแรงงานตัดอ้อยในแปลงอื่นอีกหรือนำเงินมาหมุนเวียนมาซื้อไร่อ้อยจากเกษตรกรรายย่อยอื่นอีกเพื่อให้พอเพียงกับปริมาณอ้อยที่ตนทำเกษตรพันธสัญญาไว้กับโรงงาน และละอองดาว แสงหล้า และธวัชชัย ศุภดิษฐ์ (2548, น.57) ได้รายงานในผลกระทบจากการเผาใบอ้อยและแนวทางการแก้ไขไว้ว่า การเผาอ้อย เกิดจากการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวอ้อยและปัญหาค่าจ้างแรงงานสูง โดยคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 50 ของต้นทุนการผลิตอ้อยทั้งหมดต่อฤดูปลูกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยและการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันมาใช้วิธีการเผาใบอ้อยทั้งก่อนการเตรียมดิน ก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวอ้อย เพื่อลดปัญหาด้าน แรงงานและสามารถตัดอ้อยได้เร็วทันฤดูเปิดหีบของโรงงานน้ำตาล

การมีนโยบายเพื่อจัดการปัญหาการเผาอ้อย ส่งผลให้เกษตรกรได้รับผลกระทบทั้งเศรษฐกิจครัวเรือนและการดำรงชีพในการทำอ้อยเปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีทุนในการดำรงชีพที่สูงขึ้นทั้งทุนทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ชาวไร่อ้อยมีความต้องการแรงงานจำนวนมากส่งผลสู่การจ้างแรงงานอัตราสูง เพิ่มทุนทางการเงินในการลงทุนสู่การก่อกำเนิดยืมสิน เพื่อการปรับตัวตามยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพชาวไร่อ้อยต้องกำหนดแผนล่วงหน้าและปรับเปลี่ยนในสถานะข้อจำกัดที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ จากการที่รัฐออกมาตรการกฎหมายเพื่อจัดการกับมลพิษ เหตุที่เป็นเช่นนี้ชาวไร่อ้อยมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ชาวไร่อ้อยจึงพยายามหาวิธีการ จัดการลดปัญหาการเผาอ้อยและมีมาตรการลดการเผาอ้อยออกมา บางส่วนก็มีการปรับลดพื้นที่การปลูกอ้อย ปรับลดการเผาอ้อย หรือปรับไปทำอาชีพอื่นเสริม โดยเห็นว่ามาตรการลดการเผาอ้อยมีส่วนทำให้ทุนทางด้านมนุษย์ ทุนทางการเงิน เพิ่มขึ้นเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพในการทำอ้อย สอดคล้องกับแนวคิดของ Sonwa, s.,Others, (2020, p.975) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลกระทบจากการประกอบกิจการเผาด่านเทศบาลตำบลโนนโคกสูง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขผลกระทบจากการประกอบกิจการเผาด่านสำหรับเทศบาลตำบลโคกสูงมีหลักการสำคัญ 7 ข้อ ได้แก่ 1) ควรกำหนดแนวเขตให้ไกลจากแหล่งเดิม เพราะแนวเขตเดิมยังอยู่ใกล้ชุมชนมากเกินไป เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของชาวบ้าน 2) ควรให้ผู้ประกอบการเผาด่านห่างจากชุมชนเป็นระยะทาง 1 กิโลเมตรขึ้นไป 3) ควรส่งเสริมอาชีพใหม่ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจเผาด่าน เนื่องจากมีผลกระทบหลายด้าน 4) ควรกำหนดจำนวนผู้ประกอบการเผาด่านไม่ให้มีมากเกินไป และควรมีระยะห่างจากชุมชนมากขึ้น 5) ควรออกกฎระเบียบควบคุมหรือจดทะเบียนผู้ประกอบการในลักษณะปี

ต่อปี หรือสร้างเงื่อนไขการประกอบกิจการที่เหมาะสม โดยระบุเงื่อนไขให้กระทบต่อชุมชน 6) ควรมีการตั้งคณะกรรมการประเมินผลกระทบ ก่อนการอนุญาตให้ประกอบกิจการ และ 7) ควรดำเนินการตามนโยบายการกำหนดแนวเขตอย่างเคร่งครัดและบังคับใช้กับผู้ประกอบการทุกรายอย่างเสมอภาค

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการทดแทนแรงงานที่ขาดแคลน และมีค่าจ้างสูง เช่น การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตร โดยเฉพาะเครื่องตัดอ้อยให้เหมาะสมกับวิธีการตัดและขนส่งอ้อยในแต่ละพื้นที่

1.2 สร้างแรงจูงใจให้ชาวไร่อ้อย โดยเฉพาะกลุ่มปรับเปลี่ยนได้ง่ายกว่า คือเกษตรกรรายเล็กหันมาทำอ้อยสด และศึกษาความต้องการของเกษตรกร จากผลกระทบมาตรการลดการเผาอ้อยที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อนำผลที่ได้มาสู่การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเผาอ้อยโดยให้ความเหมาะสมต่อบริบทในเชิงพื้นที่ และส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของชาวไร่อ้อยน้อยที่สุด

1.3 ควรให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในการตัดอ้อยอย่างมีประสิทธิภาพ และการวางแผนก่อนการปลูกอ้อยให้สามารถนำรถตัดอ้อยเข้าสู่ไร่อ้อยได้ ลดปัญหาที่จะเกิดในการเก็บเกี่ยวอ้อย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพฤติกรรมการเผาอ้อยของเกษตรกรชาวไร่อ้อยทั้งในพื้นที่ และพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนามาตรการลดการเผาอ้อย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ด้วยความกรุณาเมตตาจิต ตลอดจนการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานวิจัยของผู้วิจัยตลอดมาอย่างดียิ่งจาก รศ.ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ท่านยังเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ขอขอบคุณประชากรสำหรับคำถามวิจัยข้อที่ 1 คือ ครั้วเรือนชาวไร่อ้อยในหมู่บ้านท่าสวรรค์ ตำบลท่าสวรรค์ อำเภอนาดูน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยขอขอบคุณ บิดา-มารดา และญาติพี่น้องที่คอยให้กำลังใจเป็นอย่างดี ประโยชน์และคุณค่าจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา-มารดา บุรพจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนสนับสนุนจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- เจิดชู คงอ่อน และยศ บริสุทธี. (2558). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเก็บเกี่ยวอ้อยด้วยวิธีการเผาอ้อยก่อนตัดของเกษตรกรอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2562, จาก <http://www.crdc.kmutt.ac.th>.
- ละอองดาว แสงหล้า และธวัชชัย ศุภดิษฐ์. (2548). ผลกระทบจากการเผาอ้อยและแนวทางการแก้ไข, *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 2(1). 3.
- วุฒิพันธุ์ เหลืองวิไล. (2558). *การจัดการปัญหาแรงงานของผู้ประกอบการไร่อ้อยในจังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศิลปากร จาก <http://ithesisir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/179/1/%E0%B8%9A%E>.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. Educational and

Psychological Measurement, 30(3), pp. 607-610

Sonwa, S., Sukasern, K, Phumjpuntu, S., Rachajuntu. P., Suktam, W., Sutamdee, S. (2020). The Impacts of Charcola Burning at Khok Soong SubdidtrictMunicipaltiy, Phon Thong District, Roi Et Province, Thailand. *Psychology and Educationh*, 57(9); 4968-4976.